

SZEGEDI ISKOLAPADBÓL A FRONTRA

Kókay László naplója*

Kókay László a szegedi 46. gyalogezred hadnagya harctéri élményeiről kis noteszekbe a frontra kerülésének kezdetétől feljegyzéseket készített. Összegyűjtött és megőrzött jó néhány a helyszínekkal és eseményekkel kapcsolatban keletkezett írott és képes dokumentumot. Feljegyzéseit 1919–1920-ban keménynyomtatás, általa könyvnek nevezett füzetekbe másolta, amelyek így folyamatos naplókká álltak össze. Az eredetileg, valószínűleg, nyolc füzetből álló naplóból a család jelenleg négyvel rendelkezik. Az egyenként 100-150 oldalas, tintaceruzás sűrű sorokkal teleírt füzetből és az irathagyaték többi darabjából nagyon jól nyomon követhető katonai pályafutása. Elbeszélésmódja a háborús időszak és saját élethelyzete, valamint műveltsége jellegzetes lenyomata. Stílusára jelentős hatással volt a ma már kissé nehézkes „káundká” katonai szakzsargon. Ennek eredete a császári és királyi katonai tiszti kiképzés hivatalos nyelvéből származik. Megfigyelhető elbeszélésmódjában a zamatos korabeli bakanyelv hatása is, hisz együtt élt a bakákkal a lövészárokból. Nyelvezetére, szépérzékére, gondolkodására jól felfedezhető hatást gyakorolt az iskolapadból hozott piarista gimnáziumi műveltség és keresztény humanizmus is.¹

Kókay László 1897-ben született Szegeden. Korán árván maradt, így édesanyja nevelte fel. Az első világháború kitörésekor a piarista gimnáziumban tanult. 1915 tavaszán, az érettségi vizsga letétele előtt önkéntesnek jelentkezett. Júniusban a szegedi háziezred brassói kiképző helyére, majd szeptemberben a nagyszombati tisztiiskolára került. 1915 decemberében a XVIII. menetzászlóalj második századával került ki a 46-os gyalogezredhez a délnyugati frontra, a Doberdó-fennsíkra. Egészen a háború végéig katonai szolgálatot teljesített a szegedi alakulatban. Részt vett az ezred Komeni-fennsíkon, majd a Piavénál vívott harcaiban is.

---

* KUKKONKA 2013.

¹ PINTÉR 2013a.

A háború után Szeged város számvevőségén dolgozott. 1921-ben vitézzé avatják a piavei átkelésnél tanúsított érdemei elismeréseként, amelyek tiszti arany vitézségi érmet jelentettek számára.² A második világháború idején 1939-től kisebb megszakításokkal, majd 1941 áprilisától folyamatosan ismét katonai szolgálatot teljesített. Ezúttal nem harcoló alakulatnál, hanem a szegedi V. hadtestparancsnokság hadbiztosságán szolgált. 1945 áprilisában orosz hadifogságba esett. Egy év múlva hazatért, ezt követően nyugdíjazták. 1951-ben vitézi címe és birtoka miatt kitelepítették. 1972-ben hunyt el Budapesten.³

Naplójához tartozik egy képes fotóalbum, mely képeslapokat, levelezőlapokat, aprónyomtatványokat, újságkivágatokat tartalmaz illetve Kókay László által összegyűjtött fotófelvételeket. A képek jegyzetekkel vannak ellátva így a helyszínek, személyek könnyen beazonosíthatóak. Az albumba történt rendezésük szoros időrendet követ. Bizonyos képeslapokat nézegetve, mintha egy békebeli fotóalbumot lapozgatnánk, csak a harci események felvételeinél érezzük, hogy a háborút megjárt katona emlékei.

Az első világháború idején látványosan elterjedt a fotózás művészete a katonák körében. A nyakba akasztható fényképezőgépeket elérhető áron vehette meg a lakosság. A korabeli fényképezőgépeket a könnyű hordozhatóság, kevés helyfoglalás és kicsi súly jellemezte. A fényképekhez szükséges lemezekhez és fényképpapírokhoz eltávozás alatt bármely városban hozzá lehetett jutni. Ezt felismerve a magyar képes folyóiratok fényképpályázatot hirdettek a lakosság és a katonák körében. Ezek közül a legnépszerűbb az *Érdekes újság* harctéri pályázata különféle kategóriákban. A komoly pénzdíjjal záruló pályázat legjobb felvételei később önálló albumokban is megjelentek illusztrációként pl. Hadi album. A Kókay László által összegyűjtött fotófelvételek főként a pihenőn lévő csapatok táboréletét, a katonatársak és a magasabb rangú személyek (pl. József főherceg, vagy az uralkodó) látogatásait örökítette meg. Felvételeit számos most

---

² HIRN 1933. 118.

³ Kókay László szegedi önkéntes naplója:

http://nagyhaboru.blog.hu/2015/04/25/kokay_laszlo_szegedi_onkentes_doberdoi_naploja
[2016. márc. 21.]

megjelent első világháborúról szóló kötet és kiállítás használja illusztrációként köszönhetően a nagyháboru.blog.hu munkatársainak.⁴

A naplóorozat része a fotók mellett a Kókay hadnagy által rajzolt katonai térképek. A vékony hártypapírra készített ábrákat selyempapír védi az átütéstől, kopástól. Tust és színes ceruzát használt. A császári és királyi szegedi 46. gyalogezredhez kötődő harci cselekményeket, eseményeket, állásrajzokat (pl. Heim Géza híres aknarobbantása) örökített meg a rajzain ezt későbbi hadszíntérkutatásokhoz is felhasználták, ill. összehasonlításra kerültek az ezred levéltári anyagaival.⁵ Az 1918-as naplórész átírása⁶ segített abban, hogy a Volt egyszer egy Nagy Háború⁷ című kiállítás rendezésekor kiállított katonai térképek címléírása és tárgyszavazása pontosítható lett a szegedi Somogyi-könyvtár állományában. A napló olvasásakor előkerült települési és területi fedőnevek – amelyeket a Monarchia hadvezetése használt – értelmet és információt adtak a hagyományos könyvtári feldolgozás során a leírásban szereplő „Olasz front 1918-ban” címmel megjelölt térképek területi és időbeli behatárolásához. A hadvezetés a katonák térképekkel történő ellátására a „biankó” térkép megoldást használta, amelyen megtalálható volt az alap domborzati ábrázolás és a katonákra bízta a térkép aktuális kiegészítését, ami az aktuális harctéri helyzettől függően változhatott.

Kókay László naplójából kevés részletet tudhatunk meg itthoni kapcsolatairól. A háború ideje alatt édesanyjával,⁸ később tiszti szolgálójával Helmeczi Lukáccsal levelezett. A legérdekesebb pár mondatos bejegyzése egy kevésbé ismert oktatástörténeti momentumra hívja fel a figyelmet.⁹ 1916. április–májusában a folyamatos harcok, emberveszteségek felsorolása közt többször ír arról, hogy nem szeretne megsérülni, mivel megérkezett a parancs, hogy hazautazhat Szegedre hadi érettségi vizsgát tenni.

---

⁴ Az utóbbi két évben Kókay László naplójának anyagát több hazai és külföldi kiállításon felhasználták: San Martinóban (itt harcolt); kecskeméti Hazatérnek 1914-2014 első világháborúra emlékező kiállításon.

⁵ PINTÉR – RÓZSAFI 2006. 215–241.

⁶ 2014-ben az 1918-as naplórész átírását végeztem.

⁷ 2014. október 9-én Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtárban a Volt egyszer ez Nagy Háború című kiállítás.

⁸ Kókay László naplója IV. kötet (kézirat)

⁹ PINTÉR 2013b.

Hadiérettségi

Az iskolai életet nem csak az oktatás menetének szempontjából kavarta fel a háború, hanem a tanulók életében is jelentős változásokat hozott. A népfelkelési bemutató szemléken alkalmasnak talált „éppen aktuális születési dátumú” középiskolai tanulók az iskolapadból hamar a fronton vagy katonai akadémián találhatták magukat.

A jogalkotók külön figyelmet szenteltek az iskolából a katonaságba átkerülő tanulók tanulmányi jogának. *A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvények kiegészítéséről szóló 1915. évi XIII.törvénycikk* hosszasan értekezik a bevonuló fiatalokat megillető jogokról, miszerint semmilyen hátrányba nem kerülhetnek a még katonai szolgálatot nem teljesítő társaikkal szemben:

„zászlóink alá bevonuló fiatalságot a lehetőségig meg kell óvni azoktól a hátrányoktól, amelyek az egyeseket tanulmányaik formaszzerű befejezésében s ennek igazolására szolgáló tanulmányi vagy képesítő bizonyítványok megszerzésében katonai szolgálatuk következtében érnék.”¹⁰

A részletekbe menő intézkedéseket a törvény az illetékes minisztérium, azaz a magyar királyi vallás- és közoktatási minisztérium hatáskörébe utalta át. A tanulmányok ilyenforma megszakításairól, befejezéséről, osztálybizonyítvány-, érettségi bizonyítvány megszerzéséről, kiadásáról számos rendelet született a háború ideje alatt. A legvilágosabban és érthetőbben a vallás- és közoktatási miniszter (a továbbiakban: vkm) *tényleges népfelkelési szolgálatra behívandó főiskolai, középiskolai és a középiskolákkal hasonrangú intézetek növendékei részére nyújtandó tanulmányi kedvezményekről szóló 1915. évi 913. elnöki számú* rendelete fogalmaz a témában. Az eddigi rendtől eltérve a háború éve alatt több időpontban tartanak érettségi vizsgákat. Ez a rendelet vonatkozott Kókay Lászlóra is, aki önkéntesnek bevonulva félbehagyta a tanulmányait a szegedi kegyesrendi gimnáziumban és lett katona. A frontokról később hazarendelt katonák a saját iskoláikba térhettek vissza.

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló szegedi oktatási intézmény története egészen az 18. század elejéig nyúlik vissza. Az

---

¹⁰ Magyar törvénytar 1915. tv. 29–32.

iskola 1721 őszen nyílt meg a Szent Demeter templom oldalán (a mai szegedi Dóm terén) lévő rendház épülete mellett. Az évek folyamán egyre növekvő híre és az emelkedő tanulói létszám miatt kinőtte épületét. Az 1879-es nagy szegedi árvíz utáni városrekonstrukcióban új épülethez juthatott. 1886-ban költöztetett át a többszintes, hatalmas új piarista rendház és iskolaépületbe a Gizella térre (a mai Aradi vértanúk terén), mely Bachó Viktor építész tervei alapján készült. Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Bolyai Intézetének ad helyett.

Ide járt a város számos jeles közéleti szereplője, osztálytermeiből híres politikusok, püspökök, tudósok kerültek ki, és nem kevésbé volt híres a tanári kara sem. Itt tanult, többek között, Juhász Gyula, Szeged híres költője, Löw Imánnuel zsidó főrabbi, Ortutay Gyula művelődéspolitikus, Bibó István politológus, Bálint Sándor néprajztudós, Zsigmond Vilmos filmrendező, Lázár György szegedi polgármester, vagy Dr. Gönczy Lajos olimpikon.¹¹

Nemcsak Szegedről, hanem a Monarchia egész területéről fogadott tanulókat és osztálypadjaiban jól megfértek egymás mellett a környező települések nemesi családjainak sarjai a szegényebb sorsú kisiparos vagy köztisztviselő gyerekekkel.

Az iskola vezetése és a tanulók segítséget nyújtottak a hadbavonult katonák részére könyvgyűjtésben, segélygyűjtésben, adakozások előkészítésében. Az 1915/1916-os tanév értesítőjében olvasható beszámolók szerint az oktatást teljesen átszervezte a háború. Az igazgató külön kiemeli beszámolójában: „a háború meggyőzött bennünket arról, hogy az eddigieknél is nagyobb mértékben magyarrá kell nevelnünk a jövő generációit érzésben és gondolkodásban.” A tanári kar által feladott iskolai dolgozatok témáiban a háború tükröződik:

„A magyar katona. A magyar vitézség a háborúban. Katonáink karácsonya. Mennek a katonák. Levél a harctéren lévő testvéremhez. Sebesült katonák érkezése. Katonavonat. Egy esemény a háborúból, mely lelkesedésemet növelte. Elképzelem a várva várt időt, mikor majd győztes katonáink hazajönnek. Levélben meg kell írni egy idegenben lakó barátnak, hogy nálunk milyen ifjúsági ünnep volt a gorlicei áttérés emlékére. Az az eszköz mely, a gyalogos katona felszereléséből leginkább megragadta a figyelmemet. A háborús jótékonyságok és

---

¹¹ PÉTER 1999. 37–57.

jelvényeik. Buzdító beszéd a harcba induló társainkhoz. Beszéd a hazáért elesett sírjánál. Hadbainduló katonáink vonulása az utcán. Egy életkép a háborús karácsonyból. Búcsúzás harcba induló iskolatársaimtól. Levél a harctéren küzdő barátomhoz. »Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál!«¹²

Az 1897-es születésű (Kókay László is) utolsó előtti, VII. osztályt végzett, s a katonai szolgálatban álló tanulók közé tartozott, akik 1916. május 25. – június 25. között szabadságot kaptak, hogy iskolájuk legfelsőbb osztályának vizsgájára és az azt követő záróvizsgára felkészüljenek, és ezeket letehessék.

A vkm részletesen rendelkezett a hadbavonult ifjak érettségi vizsgáiról. A hadi tanfolyam hallgatói a tanfolyam végén osztályvizsgálatot és annak befejezése után érettségi vizsgálatot tesznek. A Szegedi Napló 1916. május 18-án megjelent száma is beszámol erről, ahonnan azt is tudhatjuk, hogy az érettségi vizsgájuk mindenben megegyezik a rendes vizsgával, azzal a különbséggel, hogy az írásbeli dolgozatok tételei rövidebbek lesznek a rendes 4 óra helyett 2 óra állt rendelkezésre a tétel kidolgozására. A növendékek felvételi és érettségi vizsgadíjat fizetnek, míg tandíj és magánvizsga díja nem szedhető.

Az 1916 májusában érkezett vkm 40962. min. rendelet kitért arra, hogy a tanfolyam négy hetének keretén belül a VIII. osztály és az érettségi tananyagát vegyék át. Külön figyelmet szentelve arra, hogy a „magyar irodalom és történelem újabb korszakainak nemkülönben a fizika gyakorlati alkalmazású fejezeteinek gondosan összefoglaló feldolgozására nagy hangsúly helyezendő.”

A kegyesrendi évkönyvek és más szegedi középiskolai évkönyvek átvizsgálása során kiderült, hogy az érettségi feladatokban főként a geometria tantárgyában megjelentek a katonai munkálatokhoz szükséges számítások: pl. „Egy 3246 m hosszú és 6,8 m magas védőtöltést kell emelni egy egyenes folyó partján. Hány m³ föld kell hozzá, ha a töltés felső szélessége 12,56 m és mindkét oldala 32°45'-nyi szög alatt hajlik a vízszinteshez?”¹³

---

¹² PRELOGG 1916. 70.

¹³ PRELOGG 1916. 154.

Kókay László 1916 júniusában sikeres érettségi vizsgát tett „jól éret” minősítéssel 24 társával együtt és a közigazgatás szakot jelölte be továbbtanulási célként.¹⁴ A háború előrehaladtával a gimnázium tanulóinak körében egyre csökkent az önkéntesen katonai szolgálatba lépők száma, de a kötelező sorozásokon résztvevők emelkedő létszáma miatt a különleges „érettségi tanfolyamra” a további évek során is szükség volt.

Kókay hadnagy naplójával az első világháború eseményei után érdeklődők az interneten találkozhattak először. A Nagy Háború Blog 2013-ban az 1916-os év átirat részzeit 41 részben közölte. A blog 2010 júliusában indult útnak a NHB kitörésének 96 évfordulóján, alapítóinak célkitűzése egy olyan közösségteremtő vállalkozás létrehozása mely saját személyes történetek, észrevételek megosztását tűzte ki célul.¹⁵

Mostanában az emlékév-sorozat kapcsán szép mennyiségben kerülnek kiadásra nemes hölgyek, katonák, politikusok naplói, visszaemlékezései, memoárok, amelyek az ő szemszögükből mutatják be a korszak sajátosságait. Andrassy Ilona grófnő *Mindennek vége!* (Európa Könyvkiadó, 2014) naplókötetéből az arisztokrata hölgyek szemszögéből nyerünk betekintést az asszonyok szomorú sorsába, míg „*Az ország belepusztul ebbe a háborúba*” – *Berzeviczy Albert kiadatlan naplója (1914-1920)* című kötetben egy „civil férfi” emlékeit olvashatjuk. Berzeviczy Albert a Magyar Tudományos Akadémia elnöke itthonról, a Parlamentből örökítette meg az eseményeket. A fent említettek kiadványok mellett egy „közkatona” tollából származó élvezetes napló Kókai László írásgyűjteménye. Azon kívül, hogy egy olvasmányos történet, haditechnika és a hadtörténet iránt érdeklődők számára is gazdaginformációkkal szolgál, a helyszíni leírásai és térképvázlatai pedig forrásként szolgálnak a hadszíntérkutatáshoz (a nagyhaboru.blog.hu-n olvasható is ezzel kapcsolatos kutatási beszámoló). Egy hiteles forrásgyűjteménye a kornak.

A dokumentumgyűjteménnyel a család több szempontból is értékes forrásanyagot őrzött meg az utókor és a történeti kutatás számára. Itt mondok köszönetet a Kókay-családnak, külön kiemelve Kókay Ágoston nevét, amiért információkhoz és további fotókhoz

---

¹⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára VIII. 59. A szegedi városi főgimnázium érettségi vizsgálati jegyzőkönyve 1911–1921. 137. kötet

¹⁵ Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány – „Manifesztum”: <http://nagyhaboru.hu/manifesto.html> [2016. márc. 21.]

juthattam a családjáról. Köszönet Pintér Tamásnak a Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány kuratóriumának elnökének és a nagyháboru.blog.hu alapítójának, szerkesztőjének ötleteiért és segítségéért.

IRODALOM

HIRN László

1933 A negyvenhatosok fegyverben 1914–1918. Délmagyarország Hírlap- és Nyomdavállalat Rt., Szeged.

KUKKONKA Judit

2013 Iskolapadból a frontra.
http://nagyhaboru.blog.hu/2013/12/11/iskolapadbol_a_frontra [2016. márc. 21.]

PÉTER László

1999 Piarista seregszámla. In. *Szegedi seregszámla: válogatott írások*. Bába, Szeged.

PINTÉR Tamás

2005 Terepbejárás San Martino del Carsonál, 2005. április 13–16.
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/sections/mhtt_csata/project/SMC/smc.htm [2016. márc. 21.]

2013a „A patkány megérzi a dekung pusztulását” Kókay László szegedi önkéntes doberdói naplója - 1. rész. A Nagy Háború írásban és képben (nagy háború blog – Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány) 2013.03.04.
http://nagyhaboru.blog.hu/2013/03/04/_a_patkany_megerzi_a_dekung_pusztulasat

2013b „Megkapom, ha Isten segít, szabadságomat az érettségi letételére...” Kókay László szegedi önkéntes doberdói naplója – 34. rész. A Nagy Háború írásban és képben (nagy

háború blog – Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány) 2013.10.21.

http://nagyhaboru.blog.hu/2013/10/21/_megkapom_ha_ist en_segit_szabadsagomat_az_erettsegi_letetelere

PINTÉR Tamás – RÓZSAFI János

2006 Csatatérkutatás az Isonzónál: szegedi 46-osok nyomában San Martino del Carsónál és a Fajti Hribnél. *Hadtörténeti közlemények* 119.évf. 215–241.

PRELOGG József

1916 *A kegyes-tanítórendek vezetése alatt álló szegedi városi főgymnázium értesítője: 1915-16. isk. év.* Engel, Szeged.

FORRÁSOK

Kókay László naplója és fotóalbum (Kókay László hagyatéka, az NHKA kezelésében)

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára VIII. 59. *A szegedi városi főgymnázium érettségi vizsgálati jegyzőkönyve 1911–1921.* 137. kötet

Magyar törvénytár = *Corpus juris Hungarici: millenniumi emlék-kiadás: 1915. évi törvénycikkek.* Franklin, Budapest. 1916.

KUKKONKA JUDIT

FROM A SZEGEDIAN SCHOOL TO THE FRONT: LÁSZLÓ KÓKAY'S DIARY

Many high-school students got to the Front from a moment to the next during the Great War. Students, were studying from 1914 to 1918 couldn't go the path as their fellow-students graduated earlier. They volunteered to join to the army's bond by patriotic enthusiasm. The piarist student László Kókay, who was born in Szeged, also did the

same. When he reached his 18 year old age, interrupted his studies. In 1915 he voluntarily joined to the 46th infantry regiment. Keeping the original military language he written down his happenings for himself and his family with very detailed notes in exercise books. His walk of life after the War and due to the stormy political changes is typical as the soldiers's destiny who experienced the first war. At the introducing and adapting process of his diary we may lean on a well-written sourcework about knowing a young soldiers's destiny.

Kókay László önkéntes őrvezetőként
(Kókay László hagyatéka, az NHKA kezelésében.)